

КАРТОГРАФІЧНИЙ СПАДОК ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА У ФОНДІ СЕКТОРУ КАРТОГРАФІЇ НБУВ

Статтю присвячено життєпису та багатогранній діяльності українського громадсько-політичного діяча, історика, географа, енциклопедиста, видавця Володимира Михайловича Кубійовича (1900–1985). Поданий огляд його картографічних творів, що зберігаються у фондах сектора картографічних видань НБУВ.

Ключові слова: НБУВ, фонди сектора картографічних видань, картографічні твори В. М. Кубійовича.

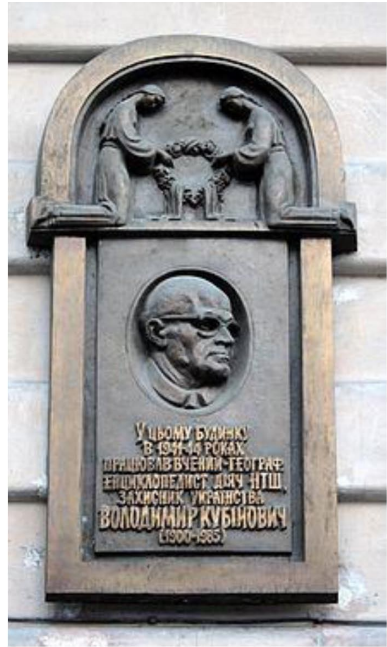
Вступ. В 2015 р. виповнилось 115 років з дня народження Володимира Михайловича Кубійовича (23 вересня 1900, Новий Сонч, Польща – 2 листопада 1985, Сарсель, Париж) – видатної постаті в українській новітній географії, демографа і картографа, суспільно-політичного діяча, одного з організаторів національної науки на Заході в 1950 – 70-х рр. (рис. 1).

Народився Володимир Кубійович на Західній Лемківщині – українській етнічній території, яка зараз входить до складу Польщі. Початкову освіту здобув у народній школі (1906–1910) та цісарсько-королівській гімназії (1910–1918). У 1918р. почав навчання в Ягеллонському університеті в Кракові, але був змушений його перервати під час польсько-української війни (1918–1919), ставши до лав Української Галицької Армії. В середині 1919р. знову повернувся до Кракова, де продовжив навчання до 1923р.

По закінченні університету В. Кубійович до 1939р. працював вчителем у краківських гімназіях, займаючись і науковою діяльністю: вивченням українських етнічних земель у складі Польщі, Чехо-Словаччини та Румунії. В цей період він став доцентом Краківського (Ягеллонського) університету (1928–1939), дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка (1931), головою його географічної комісії. Як видатний географ, Володимир Кубійович брав участь у міжнародних наукових з'їздах

Рис. 1. Кубійович Володимир Михайлович

Меморіальна табличка Володимиру Кубійовичу у Львові

та конгресах, де виступав з доповідями.

Після арешту радянською владою географа-академіка Степана Рудницького в 1933 р. В. Кубійович гідно перейняв нелегку ношу лідера української географії й картографії. Саме в 1933 р., зібравши велике коло (17 авторів) вчених різних спеціальностей, він починає діяльність по створенню великого атласу України. На початку 1937 р. «Атлас України і сумежних країв» побачив світ, ставши визначною подією в українській картографії. Науково-довідковий атлас давав комплексну характеристику України в її етнічних межах, подану і в текстовій, і в картографічній та статистично-графічній частинах. Фундаментальною працею цього періоду є також видана в 1938 р. «Географія Українських і сумежних земель. Том 1. Загальна географія».

У своїх дослідженнях польсько-українських окраїн В. Кубійович послідовно обстоював українські геополітичні інтереси і провадив наукову дискусію з польськими вченими, яких звинувачував в умисному підробленні статистичних даних

в демографічних дослідженнях, за що в 1939 р. був позбавлений кафедри в Ягеллонському університеті.

У 1939–1940 рр. – Володимир Кубійович – професор Українського Вільного Університету в Празі. Під час другої світової війни очолив у Кракові Український Центральний Комітет (УЦК) – легальну організацію, яка займалась освітньою, видавничою діяльністю, вирішувала політичні і соціально-економічні питання українських громад в окупованих галицьких землях. Для поширення впливу українських патріотичних сил УЦК заснував змагання за кубок (чашу) Кубійовича з футболу, шахів і плавання та проведення краєвих чемпіонатів волейбольних і баскетбольних ліг. Напередодні фінальних матчів у книгарні Наукового Товариства ім. Шевченка (пл. Ринок, 10) був виставлений на всезагальний огляд кубок, зроблений гуцульськими майстрами у вигляді кулі. В 1943 році кубок Кубійовича став досить популярним серед місцевих команд.

Наприкінці Другої Світової війни В. Кубійович емігрував спочатку до Німеччини (Баварія, Мюнхен), потім до Франції (Сарсель біля Парижа), займаючись науковою діяльністю. Викладав в Українському Вільному Університеті, який перемістився з Праги до Мюнхена, відновив та очолив Наукове Товариство ім. Шевченка, ліквідоване більшовиками в 1940 р. Володимир Кубійович був організатором видання, головним редактором та автором численних статей в 10-томній «Енциклопедії Українознавства» (Париж – Нью-Йорк, 1949–1984). Загалом опублікував близько 80 творів з антропогеографії й демографії України, зокрема, карпатського регіону.

Помер 2 листопада 1985 р. на 86-му році життя, похований у Сарселі (передмістя Парижа, Франція).

Метою даної публікації є огляд картографічних творів Володимира Кубійовича, що зберігаються у фондах сектора картографії НБУВ.

Постановка проблеми. Висвітлення життєвого шляху та наукового доробку видатних фахівців-українознавців сприяє збереженню пам'яті про їх самовіддану працю та здобутки у становленні української науки, зокрема географії України, як явища національної самосвідомості.

Аналіз останніх публікацій. Життєпису та науковій діяльності В. Кубійовича присвячені ґрунтовні дослідження професора

О. Шаблія, статті В. Пашенка, І. Мельника, С. Кузика, Г. Тарана. Праці В. Кубійовича зазначені в Каталозі Івано-Франківської обласної універсальної бібліотеки ім. І. Франка «Видання української діаспори у фондах ОУНБ ім. І. Франка», який відображає наукову і науково-популярну літературу українських діячів – наших співвітчизників, які за різних обставин опинилися поза межами рідної землі, творили й творять в еміграції.

Виклад основного матеріалу. Значною й фундаментальною є картографічна спадщина В. Кубійовича. В секторі картографічних видань НБУВ зберігаються 6 карт, підготовлених і виданих Володимиром Кубійовичем здебільшого в співавторстві з Миколою Кулицьким (1903–1970), картографом і географом з Галичини. Ними була видана ціла низка настінних і підручних карт України й окремих її земель.

До творів, що охоплюють територію України в цілому, відноситься «Фізична карта українських та сумежних земель» [6] (1939 р., масштаб 1:1 500 000), видана Українським Видавничим інститутом у Львові. Подібно до найвидатнішого твору В. Кубійовича «Атласу України і сумежних земель» (1937 р.), ця карта складена ним за принципом зображення України в її етнічних межах, незважаючи на те, що на той час вони входили до складу різних держав: СРСР (Росії), Польщі, Чехословаччини та Румунії. Тому територія на карті вміщується на 3-х аркушах, розтягуючись по широті – від західного краю Лемківщини аж до Каспію – враховуючи необхідність нанести передкавказькі й поволзькі колонії українців.

«Фізична карта українських та сумежних земель», хоча є природничою за змістом, тобто відображає передусім рельєф, гідрографію, природні регіони тощо, надзвичайно насичена населеними пунктами, подаючи детальну картину розселення українських етнічних земель. Такий підхід був зумовлений результатом перевірки В. Кубійовичем статистики польського перепису населення (1931 р.), зокрема, в Лемківщині, Галичині, Підляшші, де кількість українців була явно занижена.

«Фізична карта Чорноморських країв» [7] (1942 р., масштаб 1:2 500 000), є фактично зменшеним варіантом описаної вище карти, виданої під час німецької окупації (рис. 2). І хоча позначення території українських етнічних земель в назві карти має завуальований характер, але головним постулатом усіх

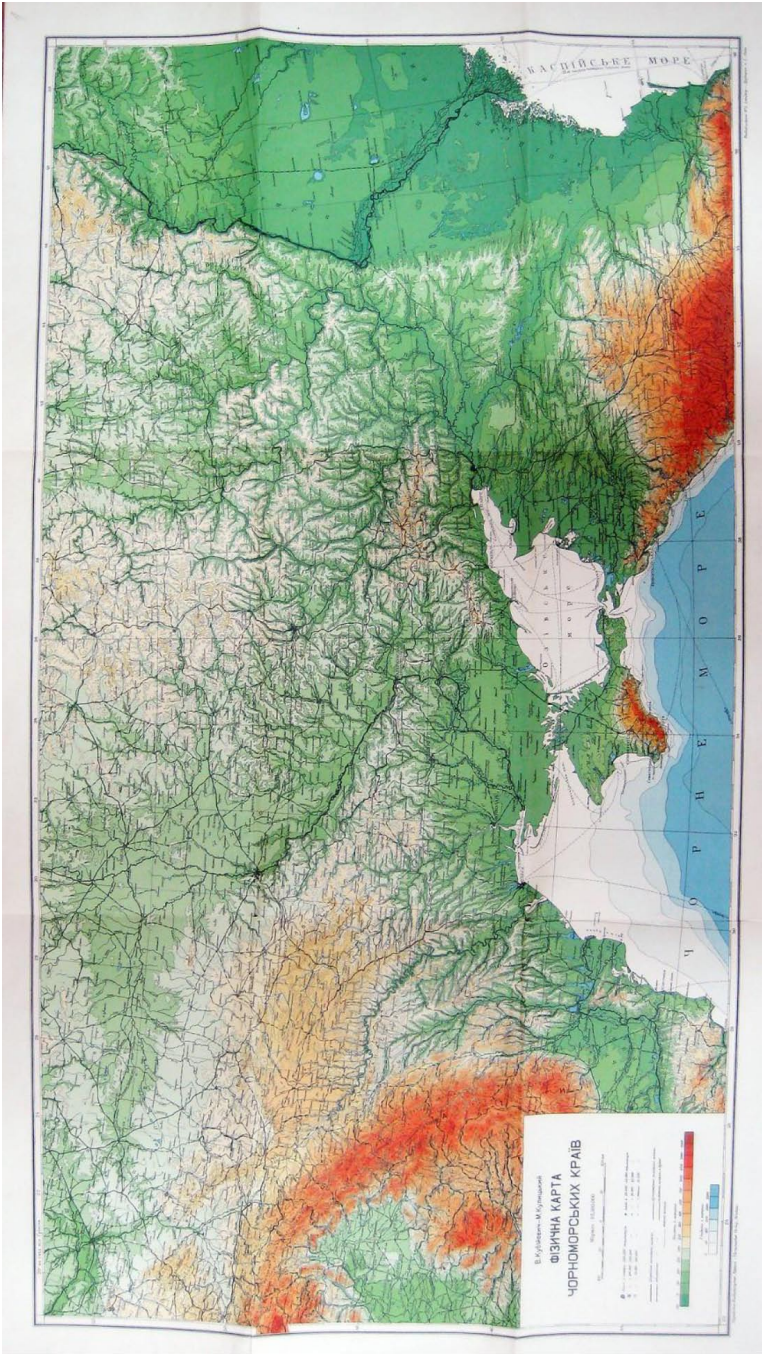

Рис. 2. Фізична карта Чорноморських країв. Краків; Львів, 1942

праць В.Кубійовича є обґрунтування концепції відродження національної держави в її етнічних межах.

Також під час війни в Українському видавництві (Краків) вийшла одна з чотирьох відомих карт В. Кубійовича, що зображують окремі українські землі. Це «Адміністративна карта Галичини» [8] (1943 р., масштаб 1:500 000). Величина масштабу цієї карти дозволяла нанести значну кількість населених пунктів та адміністративний поділ території до найменших одиниць – гмін (самоврядних територіальних громад у Польщі).

Використовуючи урядову статистику Австро-Угорщини і Польщі та на основі анкетування емігрантів – вихідців з тамтешніх сіл і містечок В. Кубійович створив свою знамениту «Етнографічну карту південно-західної України (Галичини)», опубліковану в 1953 р. На цій середньомасштабній карті було представлено етнічну структуру населення Галичини станом на 1 січня 1939 р. у розрізі гмін і міських поселень, подано матеріал про багате різноманіття етнічного складу сільського та міського населення Галичини – корінної української території.

У секторі картографічних видань міститься перевидання цієї карти [9] (1983 р., масштаб 1:250 000), підготовлене картографічним закладом К. Веншова у Мюнхені, видане коштом і заходами об'єднання бувших вояків українців у Нью-Йорку (рис.3). Об'ємний додаток до карти вміщує вступ, статистичні таблиці, що охоплюють опис 58 повітів та географічні покажчики (індекси) з потрійною номенклатурою назв осель (латиною, кирилицею та польською мовою). Інформацію основної карти доповнюють і розширюють чотири врізки та одна статистична таблиця із зведеними матеріалами щодо етнічного складу населення Галичини в розрізі повітів. Головними етносами цієї території, між якими здійснювались економічні, культурні, соціальні відносини, були українці (до 1918 р. – «русини»), поляки і євреї. Навіть при першому погляді на карту, яка рясніє червоними кружечками, що позначають українське населення, не виникає сумніву щодо етнічної належності цих земель. Звертають на себе увагу й стародавні східнослов'янські (українські) назви багатьох поселень.

Дві наступні картографічні праці В. Кубійовича у нашому фонді невеликі за розміром (23x44 см), однакові за масштабом (1:5 000 000) та вихідними даними (вийшли з друку 1949 р. у видавництві «Молоде життя» (Мюнхен, Нью-Йорк). Підписи на

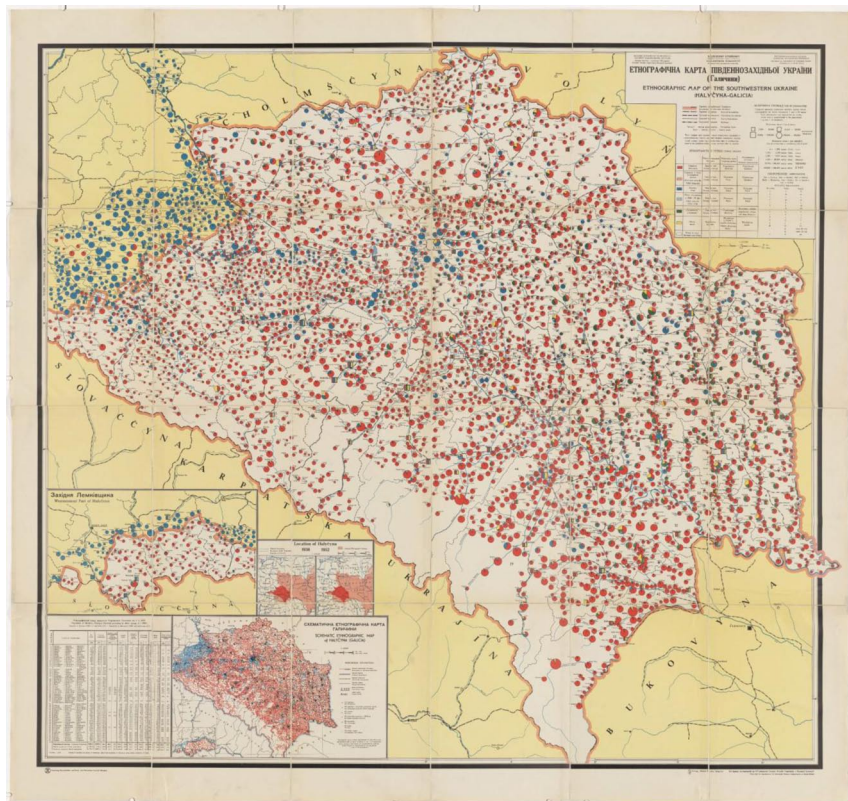

Рис. 3. Етнографічна карта Південно-Західної України (Галичина). Мюнхен, 1983

них виконано українською, англійською мовами та латиницею. Це «Фізична карта України» [10] та «Етнографічна карта України» [11], які є ілюстраціями до статей 1-го тому «Енциклопедії Українознавства» – першої фундаментальної наукової праці, що містить систематизовані знання про Україну. Вона складається з 3-томної енциклопедії (1949–1952) та 10-томної словникової частини (1955–1984): 1600 друкованих аркушів, понад 20 тисяч термінів.

Висновок. Картографічні твори В. Кубійовича – знаного світовою науковою громадськістю вченого-мислителя, суспільного і політичного діяча є золотим фондом в українській картографічній та народознавчій спадщині.

**Рецензент – кандидат історичних наук, зав. відділу НБУВ
Т. М. Коваль**

Література:

1. Володимир Михайлович Кубійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/.../Кубійович_Володимир_Михайлович.
2. Енциклопедія історії України: У 10 т. [Текст] / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. – Київ: Наук. думка, 2008. – Т. 5: Кон-Кю. – С. 440–444.
3. Новітня українська суспільна географія: хрестоматія для студ. геогр. та екон. ф-тів і ф-тів міжнарод. відносин [Текст] / Львів, Нац. ун-т ім. Івана Франка, Наук. т-во імені Шевченка; упоряд. О. Шаблій. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – С. 344–400.
4. Футбольні змагання за кубок Кубійовича. Галичина, 1942-1943 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zbruc.eu/node/4691>.
5. Шаблій О. Володимир Кубійович як картограф / О. Шаблій // Пам'ятки України: історія та культура. – 1996. – № 2. – С. 117–126.
6. НБУВ. Сектор картографічних видань, інв. № 18448.
7. НБУВ. Сектор картографічних видань, інв. №№ 18449, 18450, 18451, шифр В 1198.
8. НБУВ. Сектор картографічних видань, інв. № 45065.
9. НБУВ. Сектор картографічних видань, інв. № 41423, шифр В 1824.
10. НБУВ. Сектор картографічних видань, інв. № 43404.
11. НБУВ. Сектор картографічних видань, інв. № 43407.

Е. И. Осталецкая

**КАРТОГРАФИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ ВЛАДИМИРА
КУБИЕВИЧА В ФОНДЕ СЕКТОРА КАРТОГРАФИИ НБУВ**

Статья посвящена жизнеописанию и многогранной деятельности украинского общественно-политического деятеля, историка, географа, энциклопедиста, издателя Владимира Михайловича Кубиевича (1900–1985). Представлен обзор его картографических произведений, хранящихся в фондах сектора картографических изданий НБУВ.

Ключевые слова: НБУВ, фонды сектора картографических изданий, картографические произведения В. М. Кубиевича.

O. Ostaletska

**CARTOGRAPHIC HERITAGE OF VOLODYMYR
KUBIYOVYCH IN THE FUNDS SECTOR CARTOGRAPHIC
PUBLICATIONS VNLU**

The article is dedicated to the life and multifaceted activities Ukrainian public and political figure, historian, geographer, encyclopedic, publisher Kubiiovych Volodymyr Mykhailovych (1900-1985). The review of its cartographic works that are stored in the funds sector cartographic publications VNLU.

Keywords: VNLU, funds of sector of cartographic editions, cartographic works of Volodymyr Kubiiovych.

Надійшла до редакції 12 листопада 2015 р.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЧАСОПИС КАРТОГРАФІЇ

Випуск 13

2016 р.

Підписано до друку 11.01.2016 р.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.

Зам. № 0111.

Формат 60×90 / 16.

Ум. друк арк. 10,6.

Друк офсетний.

Наклад 100 прим.

Видавництво ТОВ "Геопринт".
Свідоцтво ДК № 225 від 2 серпня 2005 року
03150, м. Київ-150, вул. Вел. Васильківська, 69.